

Homokvilág

Gy. Szabó Béla művészetét eddig csupán remek fametszeteiben és néhány festményében ismerhettük. Egy sorozat rajzának közlése* új oldalról teszi lehetővé művészetének megismerését, a könyvhöz írott előszava tiszta lírájával már előre sejteti rajzai hangulatát.

Amint mindennapos beszédünk elkopott szavait csak egy-egy nagy költő tudja eredeti ős szépségében megláttatni, úgy vagyunk mindennapi környezetünkkel is. A szép ember, szép táj, naplemente és annyi más jelenség, valóság értékelése rendszerint nem a mélyről jön, hanem másodlagos könyvélmények eredménye s így a művészi átéléshez igen kevés köze van. A kényszerűen a mindennapokban élő emberben elfakul a környezet kozmikus képe s eredeti szépségében csak egy-egy alkotóművész láttathatja meg újra. A művészi alkotásokban így tiszta emberségünk s a teremtett világhoz fűző ős-rokonságunk ölt testet. Ennek felismerése néha robbanásszerű erővel jelentkezik egyes művészekben, másoknál meg klasszikus formában nyilatkozik. Gy. Szabó nem a lázongó alkotók közül való, rajzaiban csendes, szemlélődő ösképek formálódnak. A két alkotótípus közötti különbséget Gy. Szabó és Vincent Van Gogh rajzainak egybevetéséből világosan láthatjuk. Mindketten nagyjából azonos módon bánnak a tussal s így rajzaik között külső hasonlóságot figyelhetünk meg. Ámde a külső hasonlóság mögött két külön világ áll. Van Gogh ideges rövid kézjegyei, meg-megszakadó vonalai, felületborító áll. Van Gogh szinte összefacsarják a teret, a rajz minden porcikáját, a cipropontsori szinte összefacsarják a teret, a rajz minden porcikáját, a cipropontsokat, az olajfákat, a szántóföldeket, a csillagos eget rettentő belső gyöttrődés rázza. Gy. Szabó nagyjából ugyanezekkel az eszközökkel egy másik, valami böles szomorúsággal árnyalt, klasszikusan tiszta világképet sugall. Tágas égboltjain ősi csend honol. A csend kristálytömbjében hangtalanul nőnek a fák, a homokkal küzködő fűcsomók, a többi növények s szótalanság szimbolusmeggazdító házak, buglyák s kutágások. Ez a misztikus szótalanság szimbolusmeggazdító fokozza Gy. Szabó rajzait. Távoli rokonsággal kapcsolódik művészetéhez a Távolkelet szimbolikus alkotásaihoz. Ott sem a természet zsufolt hoztját ábrázolják, hanem egy részletben tükröződik a teremtés csodája. Ez a kapcsolat aligha lehet Gy. Szabónál tudatos, mert valamennyi, Kelet felé forduló művészetünk első tudatos lépése a szerves tér élményének semmibe vétele. A keleti művészet térélményének hosszú és gazdag multja van, az európai fejlődésben azonban gyökértelen a térrel való önkényes bánásmód és csupán furesa különködő játékként hat. Gy. Szabóban ennek a törekvésnek még csirája sincsen meg, semmiféle tudatos tér-problémát nem láthatunk rajzain.

Érdekes, hogy fametszeteinek erős oldala az emberi alak is, rajzain azonban még nem találta meg az embernek és állatnak a táj többi részeivel egyenlőrangú kifejezést. Talán jövő fejlődésének útját épen ennél a pontnál sejtethetjük: a mozdulatlan térbe, az észrevétlen lassúsággal növvő és egy helyben álló növényvilágba, vagy a házak s kerítések közé a mozgó, kiabáló, nyughatatlan ember és állat beleszövésében.

Gy. Szabó művészetének egyik becses és rokonszenves vonása az, hogy eszközét is becsületben tartja. Az a felfogás ugyanis, hogy mindegy, hogy egy művészember milyen módon és milyen eszközökkel fejezi ki magát elvileg igaz lehet ugyan, azonban azt látjuk, hogy a kiemelkedő művészegényiségek és a nagy művészi fellendülést jelentő korok egyaránt tisztelték az

* 28 Tusrasz Gy. Szabó Béla vázlatkönyveiből 1937—1939. Kolozsvár, 1941. A szerző kiadása.

eszközt és az előadás módját is. — Ennek így is kell lennie, mert a mondanivaló és az eszköz úgy formálják egymást, mint a test és lélek. Nem véletlen, hogy éppen a legnagyobbak rendszerint eszközeikben is újítók voltak.

A rajz ősi formája a vonal. Európában már réges-régen kettéhasadt rajzra és írásra. Sokhelyen, például magasrendű formában, a Távolkeleten, mai napig is megvan a rajz két ágának szerves kapcsolata és mágiás ereje. Az embernek a rajzi vonal ugyanolyan közvetlenül kifejező eszköze, mint a beszéd kezdetét jelentő indulathang. A vonal emberi értelmét tehát nem a vele ábrázolt tárgy adja elsősorban, hanem a lendületében megtestesülő indulattartalom. Európában a vonalat belekényszerítették a tárgyak körvonalába s így eredeti rendeltetésével ellenkező értelemben használták. Természetesen az igazi nagy művészeknél itt is szétfeszíti a vonal ereje az elébeszabott keretet és ősi jelentésében jelentkezik. Az európai művészet dinamikus korszakaiban pedig a képszerkesztés alapelemévé fejlesztették a tárgytalan vonalritmust. A legtisztábban Van Gogh művészetében nyeri vissza eredeti értelmét s győzi le az eléje szabott korlátokat (hogy t. i. semmi más, mint a tárgyak körvonala). Keleten a vonal eredeti értelmezése sohasem szűnt meg s ez a magyarázata a képek írásszerű voltának és az írás képszerűségének. A keleti művészek vázletsorozatai tanuskodnak arról, hogy milyen elmélyüléssel igyekeztek a külvilág tárgyait, illetőleg azok ideáit (platonai értelemben) egyetlen kézmozdulattá (vonallá) sűríteni. Arra igyekeznek tehát, hogy az objektív tárgy lényegét emberi mozgássá s így az ember szerves részévé alakítsák. A keleti művészet szimbolikáján nem csak a szótárszerűen kezelhető részt (pl. vízesség = az örökkévalóság, mert mindig változik és mégis mindig ugyanaz) kell értenünk, hanem azt a törekvést, hogy a természetet emberi mozdulatokká oldva beleépítsék az emberbe, illetőleg az embert mozdulatain keresztül a természetbe. Ez az animizmus legmagasabbrendű formája s az emberiség egyik legnagyobb gondolata. A vonal mint eszköz tehát igen magasrendűvé válhatik s így megbecsülése nem csupán a „mesterségbeli tudás“ méltánylása, hanem már művészeti értelmű.

Gy. Szabó azon az úton van, hogy a vonal ilyen magasrendű eszközzé váljék kezében. Ezen az úton még nem ment végig, de néhány rajzában világosan látszik, hogy jókora darabon előrejutott. Kemény önvizsgálattal és hallatlan művészi fegyelmettséggel dolgozik. Eddigi munkái alapján joggal várhatjuk tőle, hogy útján tovább haladva, az Európába oltott keleti magyarság egyik tisztá kifejezőjeként foglalja el azt a helyet művészetünk történelmében, amelyik az eddigiek szerint is joggal megilleti.

László Gyula

Három akadémiai kitüntetés

A Magyar Tudományos Akadémia ezidei nagygyűlése három erdélyi tudósnek is akadémiai kitüntetést hozott.

Az egyik kitüntetés Egyesületünkhöz és a folyóirathoz különösen közel állót ért: az Akadémia addigi levelező tagját, *dr. György Lajost*, a kolozsvári egyetemen a magyar irodalomtörténet tanárát rendes tagjává választotta. György Lajos 1930-tól tizenegy éven át szerkesztette az Erdélyi Múzeumot; azt megelőzőleg az Erdélyi Irodalmi Szemle és a Pásztortűz szerkesztője volt. Munkásságának tekintélyes része az Erdélyi Múzeumban, illetőleg az Erdélyi Tudományos Füzetekben jelent meg. Különösen anekdótakutatásaival és a magyar regény kezdetére vonatkozó vizsgálódásaival végzett alapvető munkát. Ez egyéni tudományos eredményeken túl a kisebbségi